

Karolina Dziduch

UNIwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Wybrane fakty z biografii i działalności Seweryna Kortowicza w świetle źródeł z Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie i Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu

Abstract

Selected Facts from the Biography and Activity of Seweryn Kortowicz in the Light of the Sources from the Archdiocesan Archives in Gniezno and the Archdiocesan Archives in Poznań

Seweryn Kortowicz was a musician and composer active in the region of Greater Poland, an important centre of Polish music culture, in the 19th century. The composer's work was preserved mainly in Gniezno, but also in Poznań. He was a local composer, serving as a music director in the Gniezno cathedral for over 50 years. The article presents the current state of research on the life and work of this composer.

Keywords

composer, musician, manuscript, Seweryn Kortowicz, Gniezno

Seweryn Kortowicz był lokalnym muzykiem i kompozytorem, aktywnym w XIX wieku w Wielkopolsce. Jego twórczość zachowała się przede wszystkim w Gnieźnie, ale częściowo również w Poznaniu. Jego dorobek pozostaje jak dotąd bliżej nieznanym szerszemu gronu osób zainteresowanych polską kulturą muzyczną XIX wieku.

Nazwisko Kortowicza zaistniało w literaturze przedmiotu w 1966 roku za sprawą ks. Władysława Zientarskiego, który wspominał o kompozytorze w publikacji *Z dziejów katedralnej kapeli muzycznej w Gnieźnie*¹. Z kolei w 1980 roku powstała praca magisterska autorstwa Ewy Watały-Czerniak poświęcona Sewerynowi Kortowiczowi². Owa pozycja była przez wiele lat jedynym obszernym opracowaniem zawierającym informacje o jego życiu oraz działalności; dopiero obroniona w tym roku praca licencjacka mojego autorstwa rzuciła nowe światło na postać wielkopolskiego kompozytora³. Tekst Watały-Czerniak skupiał się na przebiegu edukacji Kortowicza, a opis jego działalności ograniczał wyłącznie do okresu gnieźnieńskiego. W niniejszym artykule, opartym na fragmentach wspomnianej pracy licencjackiej, przedstawiam natomiast wybrane fakty z biografii kompozytora, jego działalność w Poznaniu, kompozycje znajdujące się w poznańskim Archiwum Archidiecezjalnym oraz zestawienie zachowanej twórczości.

Seweryn Kortowicz, skrzypek i kompozytor, na kartach muzycznej historii zapisał się przede wszystkim jako dyrektor gnieźnieńskiej orkiestry katedralnej w latach 1849–1894. Niestety o samym dzieciństwie Kortowicza mamy bardzo mało informacji. Wiadomo, że urodził się 8 stycznia 1822 roku w Gnieźnie jako najmłodsze z czworga dzieci Teodora Kortowicza i Jadwigi z domu Gieryn. W 1832 roku utworzono katedralną szkołę muzyczną, której inicjatorem był Marcin Barcz. Jednym z pierwszych uczniów uczęszczających do tej placówki był właśnie Kortowicz. Szkoła rozwijała się bardzo dynamicznie, a nauczanie obejmowało dwa stopnie: pierwszy w zakresie podstaw śpiewu i gry na instrumentach oraz drugi, bardziej zaawansowany, pogłębia-

- 1 W. Zientarski, *Z dziejów katedralnej kapeli muzycznej w Gnieźnie*, „Nasza Przeszłość” 1966, nr 2, s. 155–165.
- 2 E. Watały-Czerniak, *Seweryn Kortowicz – kompozytor gnieźnieński II połowy XIX wieku*, praca magisterska, Zakład Muzykologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 1980.
- 3 K. Działuch, *Seweryn Kortowicz – kompozytor i muzyk XIX-wiecznej Wielkopolski*, praca licencjacka, Instytut Muzykologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2019.

jący problematykę poprzedniego poziomu nauki. Funkcję dyrektora szkoły muzycznej pełnił każdorazowo dyrektor kapeli katedralnej. W 1834 roku obowiązki te przejął Franciszek Ścigalski, u którego naukę pobierał również Kortowicz. Rok później muzyk, wówczas trzynastoletni uczeń, dołączył do obsady orkiestry katedralnej jako zastępca pierwszego skrzypka. Potwierdza to dokument przedstawiony przez Franciszka Ścigalskiego z 1835 roku, określony jako „Etat dla orkiestry Kościoła Metropolitalnego”:

1. Dyrektor orkiestry i zarazem instruktor Wyższej Szkoły wokalnejs i instrumentalnej – Ścigalski
2. Sopranistka solowa – Wiktoria Szymanowicz
3. Sopranistka ripienistka – Cecylia Grabska
4. Altysta – Jan Łukowski
5. Tenorysta – Florian Schmidt
6. Basista – Dr Karol Ney
7. Adstans basisty – Jan Maksymilian Klupp
8. I skrzypek – Ścigalski
9. Adstans I skrzypka – Seweryn Kortowicz
10. I sekundariusz i zarazem Instruktor szkoły początkowego śpiewania i gry na rżniętych instrumentach – Marcin Barcz
11. Adstans tegoż – Tomiński
12. Grający na altówce – Antoni Franciszkowski
13. Kontrabasista – Karol Grosch
14. Klarncista i zarazem Instruktor elewów orkiestry na dętych instrumentach – Jan Nepomucen Nowakowski
15. II Klarncista – Michał Jasiński
16. Fletrowersista – Józef Jax
17. Sekundariusz tegoż – Jan Jasiński
18. I waltornista – Sylwester Kortowicz
19. II waltornista – Antoni Elsman
20. Pozaunista – Wojciech Kłossowski
21. Organista – Augustyn Śłosarkiewicz
22. Kantor emeryt – Felicjan Głęmbocki⁴

4 Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie (dalej: AAG), sygn. A. Cap. Muz. 1825 / 36, Etat dla orkiestry Kościoła Metropolitalnego Gnieźnieńskiego na rok 1835, rps. We wszystkich cytatach zachowano pisownię oryginalną.

Seweryn Kortowicz ukończył naukę w gnieźnieńskiej szkole muzycznej w 1839 roku. W okresie edukacji dobrze zapowiadający się skrzypek rozważał zmianę profesji z powodu problemów finansowych, które wiązały się z niskimi zarobkami. Mając możliwość wyjazdu do Głogowa, zamierzał spróbować swoich sił jako drukarz:

Niepewność mego późniejszego życia przymusza mnie Prześwientej Kapitulie następującą pokorną prośbę przedstawić. Wiek w którym teraz zostaję wymaga już odemnie stałego umysłu i poświęcenia się dalszemu utrzymaniu życia, aby przez swą łatwowierność i opieszałość na późni nie stać się nędzą i dalszych narzekañ. Chcąc więc zatem los mego życia na późni poprawić przedsięwzięłem sobie miejsce to opóścić i do Głogowy do nauki drukarskiej – ile że właśnie mam teraz do tego pore i miejsce otwarte – się udać...⁵

Dowodem potwierdzającym, że muzyk nie wyjechał jednak z miasta, jest spis członków Chóru Archidiecezjalnego, pochodzący z 1838 roku⁶, a także sam fakt, iż rok później ukończył on szkołę muzyczną w Gnieźnie. Seweryn Kortowicz – mimo otrzymania pracy w katedralnej szkole muzycznej jako nauczyciel skrzypiec – nie zakończył na tym etapie swojej edukacji. Wyjechał na studia do Wrocławia w celu pogłębienia i doskonalenia swoich umiejętności oraz przyswojenia wiedzy z zakresu kompozycji i generałbasu, dawał również koncerty na terenie miasta. Jego nauczycielem został Bernard Hahn⁷. We Wrocławiu Kortowicz pozostał do 1 marca 1841 roku⁸. Dopiero z września 1842 roku pochodzi informacja, że Kortowicz uzyskał stypendium Poznańskiego Towarzystwa Pomocy Naukowej, co z pewnością musiało wiązać się z jego wcześniejszym przyjazdem do Poznania. Być może po zakończeniu wrocławskich koncertów udał się w dalsze koncertowanie właśnie do stolicy Wielkopolski. Możemy również spekulować, iż osobą, która mogła go nakłonić do przyjazdu,

5 AAG, sygn. A. Cap. Muz. 1837 / 49, 12.07.1837.

6 AAG, sygn. A. Cap. Muz. 1837 / 49 / 4.04.1838.

7 Bernard Hahn (1780–1852) – kompozytor, skrzypek. Związany z Wrocławiem, gdzie pierwotnie był nauczycielem śpiewu w Katolickim Gimnazjum, a później kapelmistrzem w katedrze wrocławskiej. Zob. A. Drożdżewska, *Życie muzyczne na Uniwersytecie Wrocławskim w XIX i I połowie XX wieku. Edukacja muzyczna – działalność naukowa – ruch koncertowy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2012, s. 65, 106.

8 E. Watała-Czerniak, *Seweryn Kortowicz...*, dz. cyt., s. 22.

był Franciszek Ścigalski, mieszkający już wcześniej w Poznaniu i znający tamtejsze środowisko. Dostrzegając talent i potencjał swojego ucznia, mógł udzielić mu kilku wskazówek dotyczących jego dalszego kształcenia i zawodowej kariery. Po uzyskaniu stypendium Kortowicz udał się do Drezna, aby kontynuować edukację – tym razem pod okiem Karola Lipińskiego. Według Ewy Watały-Czerniak sam Lipiński, po zapoznaniu się z umiejętnościami muzycznymi Kortowicza, miał zdecydować o tym, jak długo potrwa jego nauka. Zgodnie z informacjami pochodzącymi z książki Dobrosławy Guci młody skrzypek dwukrotnie otrzymał stypendium Poznańskiego Towarzystwa Pomocy Naukowej, co pozwoliło mu ukończyć studia. Wnioskować można, że dofinansowanie uzyskane w okresie od 1842 do 1845 roku było przeznaczone na wyjazd do Drezna⁹.

Pierwszym świadectwem powrotu Kortowicza do Polski, najprawdopodobniej do Poznania, jest jego kompozycja *Te Deum* z 1845 roku, przechowywana w Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu. Na jej karcie tytułowej widnieje inskrypcja:

zkomponowane na uroczystości pięćdziesięcioletniego Jubileuszu Wielmożnego Dziekana x Antoniego Pawłowicza odbytego w Kościanie na dniu 21. Grudnia 1845 przez Seweryna Kortowicza¹⁰.

Być może muzyk osiedlił się po powrocie do kraju właśnie w tym mieście dzięki szansie na objęcie atrakcyjnej posady. Prawdopodobny pobyt Seweryna Kortowicza w stolicy Wielkopolski potwierdza jego list do Kapituły Metropolitarnej z 14 października 1846 roku, napisany w związku ze śmiercią Franciszka Ścigalskiego¹¹, który pozostawił po sobie etat dyrektora muzyki w Gnieźnie:

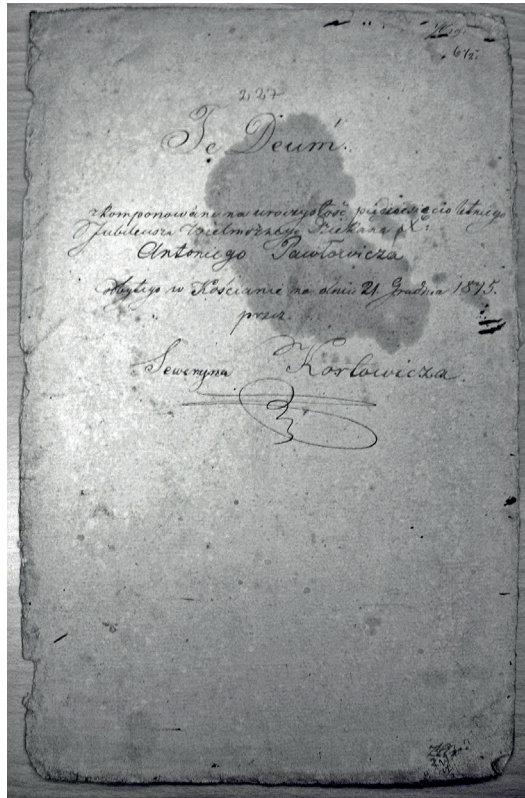
Do tego czasu nie miałem żadnych widoków utrzymania własnego tu w Księstwie Poznańskim a takim nie było mi podobnem przedsięwzięcia mego dokonać, teraz zaś przez śmierć pana Ścigalskiego zostało miejsce Dyrektora

9 D. Gucia, *Stypendiści Towarzystwa Naukowej Pomocy im. Karola Marcinkowskiego 1841–1909*, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Mnichowo–Poznań 2017, s. 179.

10 Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu (dalej: AAP), sygn. Muz MM V / 53, rps.

11 Franciszek Ścigalski zmarł 27 września 1846 roku w Gnieźnie.

Muzyki Katedralnej wakujące, o miejsce to biorę sobie miłość Prześwietną Kapitułę jak najpokorniej upraszać¹².

Ilustracja 1. *Te Deum*, rękopis, AAP, sygn. Muz MM V/53, rps, karta tytułowa

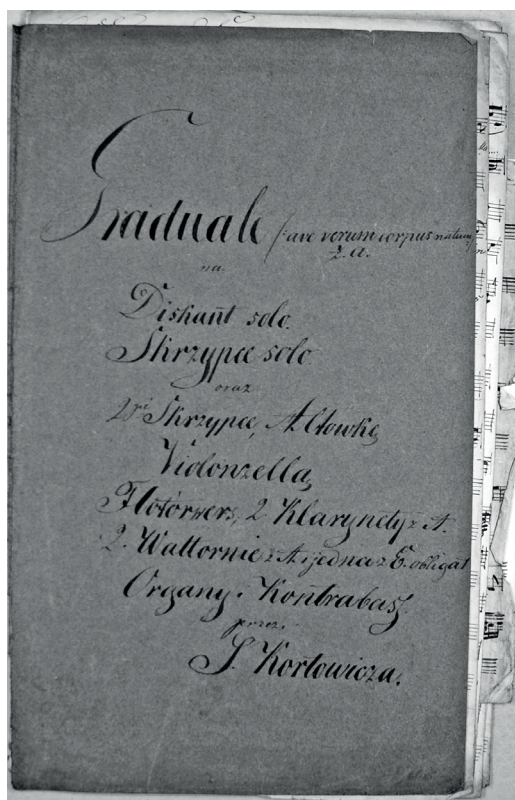
Seweryn Kortowicz otrzymał stanowisko po Ścigalskim i sukcesywnie przejmował jego obowiązki. Idąc śladami poprzednika, starał się poszerzać zbiór muzykaliów o dzieła wybitnych kompozytorów, ale również o własne utwory. Jego najwcześniejsze zachowane kompozycje gnieźnieńskie pochodzą z 1849 roku, a są to: *Ave verum Graduale*¹³, *Rorate caeli*¹⁴ i opracowanie kolędy *Anioł pasterzom mówił*¹⁵. W 1850 roku

12 AAG, sygn. A. Cap. Muz. 1837 / 49, 14.10.1846.

13 AAG, sygn. V/22, rps.

14 AAG, sygn. V/102, rps.

15 AAG, sygn. V/85, rps.

Ilustracja 2. *Ave verum corpus natum*, AAP, sygn. Muz MM V/51, rps, karta tytułowa

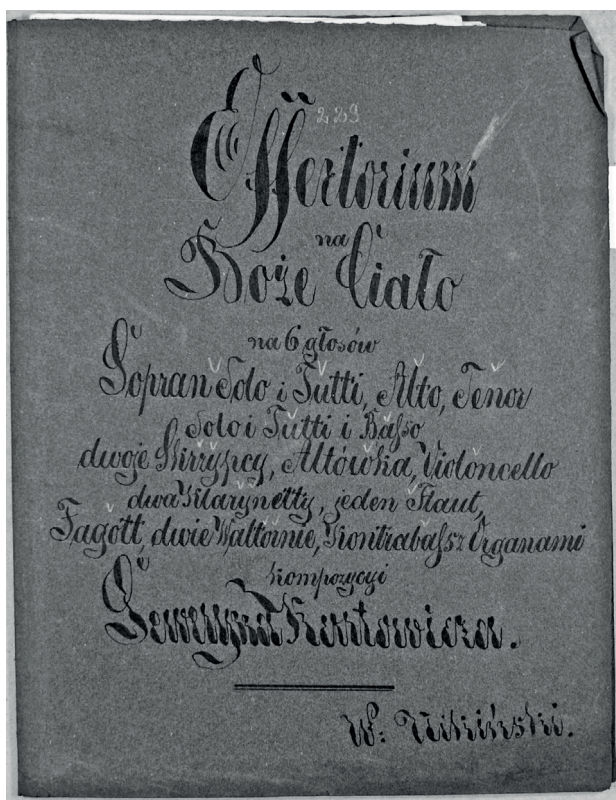
Kortowicz napisał *Ecce Agnus Dei*¹⁶, zaś w 1851 roku *Missa brevis*¹⁷. Oprócz tych kompozycji do czasów dzisiejszych zachowała się tylko karta tytułowa *Rorate*¹⁸ oraz *Hymn*¹⁹ w zbiorze z dziełami innych kompozytorów. Tabela 1 zestawia wszystkie znane obecnie utwory Kortowicza – oprócz wyżej wymienionych utworów, których przekazy przechowywane są w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie, są to kompozycje z Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu.

16 AAG, sygn. V/103, rps.

17 AAG, sygn. I/73, rps.

18 AAG, sygn. V/27, rps.

19 AAG, sygn. V/101, rps.

Ilustracja 3. *Offertorium na Boże Ciało*, AAP, sygn. Muz MM V/52, rps, karta tytułowa

Nr	Sygnatura	Tytuł	Datowanie	Kopiści
1	PL-GNd I/73 [1-2]	<i>Missa brevis</i>	1851	autograf, I. Gorzelniński
2	PL-GNd V/22	<i>Ave verum – Graduale</i>	1849	autograf
3	PL-GNd V/27	<i>Rorate</i>	-	-
4	PL-Pa Muz MM V/51	<i>Ave verum corpus natum</i>	XIX w.	-
5	PL-Pa Muz MM V/52	<i>Offertorium na Boże Ciało</i>	XIX w.	W. Nikiński
6	PL-Pa Muz MM V/53	<i>Te Deum</i>	1845	autograf
7	PL-Pa Muz MM V/54	<i>Te Deum</i>	1847	-
8	PL-GNd V/85	<i>Anioł pasterzom mówił</i>	1849	autograf

9	PL-GNd V/101 [1–7]	<i>Hymny (7)</i>	1871–1889	częściowy autograf
10	PL-GNd V/102	<i>Rorate caeli</i>	1849	autograf
11	PL-GNd V/103	<i>Ecce Agnus Dei</i>	1850	autograf

Tabela 1. Zestawienie utworów Seweryna Kortowicza zachowanych w Archiwum Archidiecezjalnym w Gnieźnie i Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu

Utwory Kortowicza zostały skomponowane na obsadę wokально-instrumentalną. Wykorzystują one teksty liturgiczne, które odgrywają nadrzędną rolę, decydując o formie dzieła. Kompozycje opierają się na kilku rozwiązaniach – autor stosuje proste środki harmoniczne, głównie bazując na odniesieniach toniczno-dominantowych, w mniejszym stopniu wykorzystywane są stopnie poboczne. Melodykę cechują pochody sekundowo-tercjowe oraz repetycje dźwięków, większe bogactwo interwałów oraz zmienność ruchu występują w wokalnych partiach solowych. Wśród partii instrumentalnych najbardziej rozwinięta pod względem artykulacji i figuracji jest partia skrzypiec. Wynika to między innymi z faktu, iż kompozytor był skrzypkiem, co sprzyjało podkreśleniu wiodącej roli tego instrumentu.

Częstym współorganizatorem kapeli był arcybiskup Leon Przyłuski – powiększał on repertuar zespołu o utwory takich kompozytorów jak: Joseph Haydn, Luigi Cherubini, Franz Matousch, Adalbert Gyrowetz, Franciszek Ścigalski, a także o msze Georga Rödera i Václava Horáka, ofertoria Conrada Kreutzera oraz Josepha Schnabla, gradualia Josepha Schnabla czy litanie Wolfganga Amadeusa Mozarta. Interesował się również stanem instrumentów i potrzebą ich konserwacji²⁰. Już za czasów Franciszka Ścigalskiego skład kapeli powiększył się z czternastu do dwudziestu jeden osób, a Seweryn Kortowicz dążył do dalszego poszerzenia zespołu. W wyniku jego działań na przełomie 1849 i 1850 roku kapela liczyła dwadzieścia pięć osób, z podziałem na muzyków etatowych w liczbie szesnastu oraz dziewięciu pozaetatowych (zob. tabela 2).

20 AAG, sygn. A. Cap. / o8.10.1862, Prośba o renowację trąb i kontrabasów, rps; AAG, sygn. A. Cap. / 18.11.1850, Prośba o zakup skrzypiec, rps.

Muzycy etatowi	Muzycy pozaetatowi
1. Kortowicz dyrektor,	1. Nowaczewski adstans I skrzypka,
2. Chojnacki I skrzypek,	2. Nikiński skrzypek,
3. Bakalarski II skrzypek,	3. Kapłonkiewicz altwiolista,
4. Strykowski II skrzypek,	4. Kłossowski I waltornista,
5. Oczkowski altwiolista,	5. Kopański,
6. Wüsthube kontrabasista,	6. Gozimirski,
7. Nowakowski I klarnecista,	7. Chojnacka śpiewaczka,
8. Jasiński II klarnecista,	8. Forsterówna II śpiewaczka,
9. Szajkiewicz I fletrowersista,	9. Lissowska śpiewaczka
10. Łabuziński II fletrowersista,	
11. Klass I waltornista,	
12. Baranowski II waltornista,	
13. Kłossowska I sopranistka,	
14. Forsterówna II sopranistka,	
15. Ścigalska altystka,	
16. Jax tenorzysta.	

Tabela 2. Skład kapeli katedralnej z przełomu 1849 i 1850 roku. Źródła: AAG, sygn. Muz 1835/80, rps, fol. 307 oraz W. Zientarski, *Z dziejów katedralnej kapeli muzycznej w Gnieźnie*, „Nasza Przeszłość” 1966, nr 2, s. 15

Kortowicz wykazywał się dbałością o stan gnieźnieńskiego zespołu, ale również kultury muzycznej miasta. W 1847 roku wraz z Gustavem Hassem²¹ – dyrygentem orkiestry wojskowej sztabu dragonów – utworzył Towarzystwo Muzyczne, którego celem było szerzenie muzyki i przekazywanie wartości narodowych ludności gnieźnieńskiej. Skupiało ono około czterdziestu osób, wśród których byli członkowie zespołu katedralnego, muzycy z orkiestry wojskowej sztabu dragonów oraz amatorzy muzyki²². Dyrygentami byli założyciele Towarzystwa – Kortowicz i Hasse.

Mimo stałej pracy na stanowisku dyrektora kapeli katedralnej w Gnieźnie Seweryn Kortowicz starał się o posadę w Poznaniu. Z listu z 3 września 1853 roku dowiadujemy się, że kompozytor ubiegał się o stanowisko dyrektora muzyki przy katedrze poznańskiej po śmierci Franciszka Klingohra.

21 D. Idaszak, *Źródła muzyczne Gniezna. Katalog tematyczny*, Musica Iagellonica, Kraków 2001, s. 435.

22 AAG, sygn. A. Cap. Muz. 1837 / 49, 17.11.1847, rps.

Prześwietna Kapituło!

Podpisany, poważam się udać do Prześwietnej Kapituły z pokorną prośbą o miejsce zawakowane przez śmierć byłego dyrektora muzyki Klingohra; zanosząc mą prośbę do Prześwietnej Kapituły ośmielam się dodać iż wyszedłszy z poręki wielebnego towarzystwa naukowej pomocy, została mi przez Prześwietną Kapitułę Gnieźnieńską powierzona posada dyrektora muzyki, które miejsce od lat sześciu aż dotąd obejmuję i od której na każde żądanie Prześwietnej Kapituły iestem gotów złożyć atesta tak zdatności iako i prowadzenia się mego.

Znajęłszem uszanowaniem Prześwietnej Kapituły uniżony sługa Kortowicz

Poznań dnia 3^{go} września 1853²³

Jednakże w odpowiedzi uzyskał informację, że jego prośby nie mogą zostać uwzględnione, ponieważ spośród wszystkich kandydatów do ostatecznego wyboru wytypowano już dwóch artystów.

Do JW Kortowicza Dyrektora Muzyki w Gnieźnie

Przy zwrocie papierów dołączonych do podania z dnia 3 Września r.z. tyżącego się obsadzenia posady Dyrektora Muzyki przy tutejszym Kościele Metropolitalnym oświadczamy Panu Kortowiczowi w odpowiedzi, iż Jego prośby o powierzenie Mu rzeczonej posady uwzględnić nie możemy, gdyż na Kandydatów do tegoż urzędu dwaj inni [...] artystów wybrani zostali – annexa zwracamy.

P. dnia 18/2 1854²⁴.

Konkurs na posadę dyrektora muzyki odbywał się dwuetapowo. Oprócz Seweryna Kortowicza o to stanowisko ubiegało się sześciu innych kandydatów: Maksymilian Braun, Maciej Dembiński,

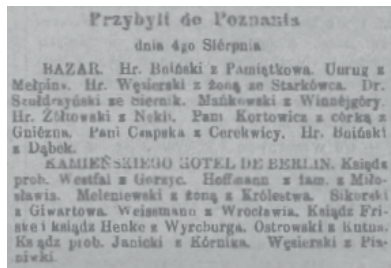
23 AAP, sygn. KM 203: 1853.09.03, Podanie Kortowicza, rps; za: K. Kaźmierczak, *Działalność muzyczna poznańskiej kapeli katedralnej w latach 1853–1878 na podstawie ksiąg zachowanych w Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu*, praca magisterska, Instytut Muzykologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2016.

24 AAP, sygn. KM 203: 1853.09.03, Odpowiedź na podanie Kortowicza, rps. Cyt. za: K. Kaźmierczak, dz. cyt.

Maksymilian Koperski, Wilhelm Martineck, Klemens Schoen oraz Emanuel Schönfelder²⁵. Mimo dobrej reputacji gnieźnieńskiego dyrektora do kolejnej eliminacji zakwalifikowano Macieja Dembińskiego i Klemensa Schoena. O podjęcie ostatecznej decyzji poproszono arcybiskupa Leona Przyłuskiego, który rozstrzygnął kwestie obsadzenia stanowiska za pomocą losowania. Do pełnienia funkcji dyrektora muzyki przy katedrze poznańskiej wytypowano Macieja Dembińskiego²⁶.

W 1857 roku Kortowicz ożenił się w Gnieźnie z dwudziestodwuletnią Agnieszką Szkudelską²⁷. Badania genealogiczne wykazały, że mieli oni czwórkę dzieci – dwie córki, Aleksę i Dorotę, oraz dwóch synów, Jana i Piotra. Obaj chłopcy zmarli kilka dni po urodzeniu.

Dzięki przeprowadzonej przeze mnie kwerendzie udało się odnaleźć w czasopiśmie kilka informacji związanych z działalnością Seweryna Kortowicza. Jedną z nich dotyczyła podróży kompozytora i jego córki do Poznania 5 sierpnia 1880 roku (ilustracja 4)²⁸.

Ilustracja 4. Wycinek z gazety „Goniec Wielkopolski” z informacją o wizycie Seweryna Kortowicza w Poznaniu

Z informacji w lokalnej prasie wynika, iż Seweryn Kortowicz nie tylko interesował się rodziną i muzyką, ale również życiem społecznym miasta – z „Gońca Wielkopolskiego” dowiadujemy się, że kompozytor startował w wyborach na rajcę miasta (ilustracja 5)²⁹.

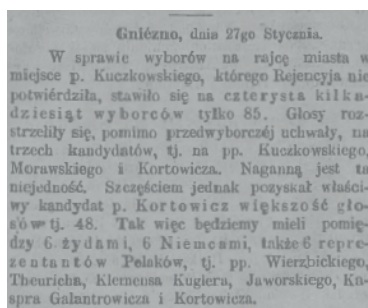
25 Za: K. Kaźmierczak, dz. cyt., s. 33.

26 Tamże, AAP, sygn. KM 203; 1854.07.01.

27 Archiwum Państwowe w Poznaniu, sygn. 53/3291/0/4.1/57, Księga zaślubionych, rps. Zob. *BaSIA. Baza Systemu Indeksacji Archiwalnej*, <http://basia.famula.pl/> [dostęp: 15.06.2019].

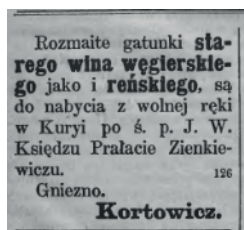
28 „Goniec Wielkopolski”, 6.08.1884, nr 180, s. 3.

29 „Goniec Wielkopolski”, 29.01.1880, nr 23, s. 2.

Ilustracja 5. Wycinek z gazety „Goniec Wielkopolski”, dotyczący wyboru radnego miasta

Ciekawostką jest, że Kortowicz sam umieszczał ogłoszenia w czasopiśmie. W „Gazecie Toruńskiej” z 1874 roku znajdziemy krótką notatkę dotyczącą pozostawionego przez zmarłego księdza wina do odbioru w kurii (ilustracja 6)³⁰.

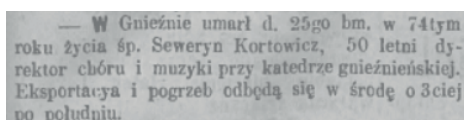
Ilustracja 6. Wycinek z „Gazety Toruńskiej”, dotyczący pozostawionych win po ks. Zienkiewiczu

22 lipca 1875 roku, w czasie gdy Seweryn Kortowicz pełnił funkcję dyrektora muzyki w Gnieźnie, kapituła wydała pismo dotyczące rozwiązania działalności zespołu na czas nieokreślony. Powodem tej decyzji była odmowa władz pruskich na dalsze wypłaty wynagrodzeń dla muzyków³¹. Do zlikwidowania kapeli nie doszło dzięki hojności różnych darczyńców. Środki otrzymane od ofiarodawców nie były jednak wystarczające, by utrzymać wszystkich muzyków z zespołu, dlatego też skład musiał zostać zmniejszony. Ostatnią znaną aktywno-

³⁰ „Gazeta Toruńska” 1874, nr 46, s. 1.

³¹ E. Watała-Czerniak, dz. cyt., s. 34.

ścią Kortowicza jest list z 27 marca 1894 roku napisany przez niego do kapituły³². Informacje o śmierci dyrektora muzyki pochodzą z „Gońca Wielkopolskiego” (ilustracja 7)³³. Po nim posadę dyrektora muzyki katedralnej objął Ignacy Gorzelniński – sprawujący dotychczas funkcję organisty katedralnego.

— W Gnieźnie umarł d. 25go bm. w 74tym roku życia śp. Seweryn Kortowicz, 50 letni dyrektor chóru i muzyki przy katedrze gnieźnieńskiej. Ekspozycja i pogrzeb odbędą się w środę o 3ciej po południu.

Ilustracja 7. Wycinek z „Gońca Wielkopolskiego” z informacją o śmierci Kortowicza

Seweryn Kortowicz od dzieciństwa kształcił się w kierunku muzycznym, co miało istotny wpływ na jego przyszłość. Pomimo niepewności co do słuszności wyboru zawodu, jego wytrwałość w dążeniu do tego, by zostać muzykiem, doprowadziła go do objęcia funkcji dyrektora muzyki w kapeli gnieźnieńskiej, który to urząd utrzymał przez kolejnych pięćdziesiąt lat. Jedną z największych zasług Kortowicza dla zespołu jest z pewnością powiększenie składu kapeli – w czym kontynuował kierunek wyznaczony przez Franciszka Ścigalskiego. Oprócz pełnionej funkcji Kortowicz udzielał się też w polityce – jako radny miasta starał się szerzyć zamiłowanie do muzyki wśród lokalnego społeczeństwa. Udało mu się również utrzymać kapelę w momencie, kiedy groziła jej likwidacja. Wskazane w niniejszym artykule związki kompozytora z Poznaniem – wyjazdy, starania o stanowisko, zachowane tam kompozycje – pokazują, że kompozytor nie uległ stagnacji, lecz próbował swoich sił poza granicami Gniezna. Dzięki temu Seweryn Kortowicz zapisał się w polskiej kulturze muzycznej XIX wieku jako kompozytor, skrzypek, dyrektor muzyki, nauczyciel oraz organizator życia muzycznego.

32 AAG, sygn. Cap. 27.02.1894, rps.

33 „Goniec Wielkopolski”, 29.01.1896, nr 23, s. 3.

Bibliografia

Rękopiśmienne źródła archiwalne

Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie

- Sygn. A. Cap. / 08.10.1862.
- Sygn. A. Cap. / 12.08.1858.
- Sygn. A. Cap. Muz. 1825 / 36.
- Sygn. A. Cap. Muz. 1837 / 49.
- Sygn. Cap. 27.02.1894.
- Sygn. I/73, Missa brevis.
- Sygn. Muz 1835/80.
- Sygn. V/101, Hymn.
- Sygn. V/102, Rorate caeli.
- Sygn. V/103, Ecce Agnus Dei.
- Sygn. V/22, Ave verum.
- Sygn. V/27, Rorate.
- Sygn. V/85, Anioł pasterzom mówił.

Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu

- Sygn. Muz MM V/51, Ave verum corpus natum.
- Sygn. Muz MM V/52, Offertorium na Boże Ciało.
- Sygn. Muz MM V/53, Te Deum.
- Sygn. Muz MM V/54, Te Deum.

Prasa

- „Gazeta Toruńska” 1874, nr 46.
- „Goniec Wielkopolski”, 29.01.1880, nr 23.
- „Goniec Wielkopolski”, 6.08.1884, nr 180.
- „Goniec Wielkopolski”, 29.01.1896, nr 23.

Opracowania

- Drożdżewska A., *Życie muzyczne na Uniwersytecie Wrocławskim w XIX i I połowie XX wieku, Edukacja muzyczna – działalność naukowa – ruch koncertowy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2012.

- Dziduch K., *Seweryn Kortowicz – kompozytor i muzyk XIX-wiecznej Wielkopolski*, praca licencjacka, Instytut Muzykologii Uniwersytetu Poznańskiego, Poznań 2019.
- Gucia D., *Stypendyści Towarzystwa Naukowej Pomocy im. Karola Marcinkowskiego 1841–1909*, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Mnichowo–Poznań 2017.
- Idaszak D., *Źródła muzyczne Gniezna. Katalog tematyczny*, Musica Iagellonica, Kraków 2001.
- Każmierczak K., *Działalność muzyczna poznańskiej kapeli katedralnej w latach 1853–1878 na podstawie ksiąg zachowanych w Archiwum Archidiecezjalnym w Poznaniu*, praca magisterska, Instytut Muzykologii Uniwersytetu Poznańskiego, Poznań 2016.
- Watała-Czerniak E., *Seweryn Kortowicz – kompozytor gnieźnieński II połowy XIX wieku*, praca magisterska, Katedra Muzykologii Uniwersytetu Poznańskiego, Poznań 1980.
- Zientarski W., *Franciszek Ścigalski – muzyk i kompozytor z pierwszej połowy XIX wieku*, w: *Z dziejów muzyki polskiej*, t. 13, *Przyczynki z archiwaliów gnieźnieńskich*, Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, Filharmonia Pomorska, Bydgoszcz 1969.
- Zientarski W., *Z dziejów katedralnej kapeli muzycznej w Gnieźnie*, „Nasza Przeszłość” 1966, nr 2.